

HALÁSZ PÉTER – ROMHÁNYI ANDRÁS

A HATÁRON TÚLI MAGYAROK OSZTÁLYÁNAK MUNKÁJA

A MMI Határon Túli Magyarok Osztálya érzékeny közegben, a kultúra és a politika határmezsgyéjén dolgozik. Tevékenységéhez a személyi és irodai feltételeket kapja meg; minden konkrét munkájához pályázatok útján kell előteremtenie a pénz nagy részét. Az osztálynak két munkatársa van: Romhányi András osztályvezető és Halász Péter félállású főmunkatárs. Ezek a feltételek határozzák meg az elérhető teljesítményt és az egység terveit. Az osztály feladata a szakmai segítségnyújtás. A programok illeszkednie kell az Intézet munkatervéhez és a már meglévő folyamatokhoz. E rövid frás nyilvánvalóan csak a legfontosabb területeket érintheti; a részletekről olykor csak említés történik.

A munka tartalmának meghatározása

Az osztály legfontosabb feladata, hogy megvalósítsa a kisebbségben élő magyar kulturális szervezetek és közösségek által szükségesnek ítélt együttműködési, támogatási és segítő formákat. Ezek megfogalmazására és fontossági sorrendbe állítására a határon túli magyar szervezetek – háttérintézmények nélkül, öntevékeny indíttatásból és többnyire szakmai felkészültség nélkül dolgozó – munkatársai azonban az esetek többségében nincsenek felkészülve. Ezért közös munkával, különösen pedig – a légszínvonalasabban dolgozó, s nagyobb térségek szakmai segítésére képes, arra – vállalkozó szervezetek, intézmények bevonásával folyamatosan felmérjük az osztály munkája iránti igényeket és megfogalmazzuk az ezzel kapcsolatos feladatokat. A munka elengedhetetlen része az elképzelések megvalósításához szükséges pénzeszközök előteremtése is.

A szerteágazó tevékenységrendszerből – fontossága miatt – három szakmai területet emelünk ki. Nevezetesen az információcserét és a képzéseket.

1. Az információcseré

A legfontosabb feladat nyilvánvalóan az információk gyűjtése, feldolgozása és terjesztése. Minden tanácskozáson, fórumon, de a személyes találkozások alkalmával is arról panaszkodnak kisebbségben élő kollégáink, hogy kevés információ jut el hozzájuk. Dacára annak, hogy ebben sokszor ők maguk is hibásak, osztályunk nagy erőfeszítéseket tesz az információáramlás javítására.

1.1. Információ-forgalmazás

1.1.1. A gyűjtés kétirányú. Szakmai információk gyűjtése a kisebbségben élő magyarok kulturális tevékenységéről, szervezeteinek kapcsolatrendszeréről;

a magyarországi és nemzetközi kulturális munkáról és kulturális szervezetekről.

1.1.2. A terjesztés is kétirányú. Információadás

a kisebbségben élő magyarság számára;

a saját és más kisebbségi munkáról;

a Magyarországon folyó közművelődési munkáról és a nemzetközi tapasztalatokról; az Intézetben folyó munkáról.

az Intézet és a magyarországi szakma számára a határon túli kulturális munkáról.

1.2. Eredmények

Az ezen a területen végzett munkák közül kettő is van, amelyek kiemelkedő jelentőségűek: a Budakalászi Találkozó és az adatbázis.

1.2.1. A Budakalászi Találkozó

A Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Kollégium és a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ eddig három alkalommal (2000, 2001 és 2003) szervezte meg a Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumát, az úgynevezett Budakalászi Találkozót. (2002-ben finanszírozási problémák miatt maradt el a találkozó.) A tervezett konferenciák elődjének tekinthető a Magyar Művelődési Intézet által 1996. december 13-15-én Kecskeméten rendezett tanácskozás.

A tanácskozás célja, hogy képet adjon a kisebbségben élő magyarság civil szférája által végzett kulturális, közművelődési munka jelentőségéről; módszertani, szakmai segítséget nyújtson a határon túli magyar kulturális civil szervezetek napi munkájához; megerősítse a hazai és a határon túli magyar civil szervezetekkel való kapcsolatokat; felmérje a határon túli magyarok öntevékenységen alapuló közművelődési kezdeményezéseinek és közösségi erőinek támogatására rendelkezésre álló szellemi és anyagi erőforrásokat.

A fórum résztvevői a határon túli magyar közművelődési civil szervezetek (egyesületek, alapítványok, körök, közösségek) küldöttei; anyaországi (magyarországi), a határon túli közművelődést támogató civil szervezetek vezetői; anyaországi állami szervezetek (intézmények, közalapítványok, hivatalok) vezetői.

A Budakalászi Találkozó rendkívüli fontosságú a kisebbségben élő magyarság kulturális szervezeti számára. Az ún. „ernyő-szervezetek” (ezek a magyarországi központi szervezetek és a külföldi szervezetek összekötői) képviselői évente többször is találkoznak, ám a „kis” szervezetek számára ez az egyetlen lehetőség a tapasztalatcserére, információszerzésre.

1.2.2. Adatbázis

A Magyar Művelődési Intézet Határon Túli Magyarok Osztálya és a Magyar Kollégium 2002 novemberében CD-ROM-on adott ki. A lemezt elsősorban a határon túl dolgozó kollégáknak szántuk, de segítségére lehet azoknak is, akik a kisebbségben élő magyarsággal foglalkoznak bárhol a világon.

A CD-n mindenképp egy szabad forgalmazású, az Office-hoz hasonló program van, amely lehetővé teszi, hogy használója jogtisztan körülmények között dolgozzék számítógépén.

Tartalmát illetően megtalálhatók rajta – többek között – nemzeti imádságaink (Boldogasszony Anyánk, Himnusz, Szózat); a kedvezménytörvénnyel kapcsolatos információk, az addig megrendezett két Budakalászi Találkozón elhangzottak anyaga; az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata; információk olyan magyarországi szervezetekről, amelyek határon túlra (is) dolgoznak; s még számos egyéb adat.

A lemez legfontosabb része az adatbázis. A szerkesztők tudomása szerint még senki sem hozott nyilvánosságra olyan adatbázist, amely a Kárpát-medencében, kisebbségben élő magyarság kulturális szervezeteinek adatait gyűjti össze, s amelyik, nemcsak lista, hanem valódi adatbázis, amelyikben tehát keresgéltni lehet.

Több száz adatlapot küldtünk szét névre szólóan 2000 tavasza óta a régiókba; egyrészt nagyobb szervezetekhez azzal a kéréssel, hogy sokszorosítsák és terjesszék, másrészt felhívást tettünk közzé a határon túli magyar lapokban. Az adatbázisba azok a szervezetek kerültek be, amelyek vezetői kitöltötték és visszaküldték az adatlapot. Az adatbázisban jelenleg összesen

145 szervezetet (Romániából 103, Szlovákiából 13, Jugoszláviából 18, Ukrainából 7, Horvátországból 2, Szlovéniából 1 és Ausztriából 1) tartunk nyilván. Jelzésértékűen mellékelünk egy – különböző forrásokból összeállított – listát is amely további 509 szervezetet (ezekről tudomásunk van, de ezek nem töltötték ki az adatlapot), tartalmaz, így összesen 654-ről van több vagy kevesebb információnk.

Hároméves tapasztalatunk szerint ahhoz, hogy ne csak töredékes, hanem egy, a teljességet megközelítő adatbázist fel lehessen állítani – és utána hatékonyan működtetni az Internet, kiadványok és egy elérhető rendszergazda révén – szervezet-számlálási akcióra lenne szükség. Olyanra, melynek során – az erre vállalkozó intézmény, szervezet – nem arra várna, hogy a felhívására legalább a túlnyomó többség jelentkezik (akik próbáltak hasonlót bármilyen területen, tudják, hogy ez leányálom!), hanem régiókra, megyékre, járásokra, sőt településekre lebontva adatfelvevő biztosok révén keresné meg a nagyobb szervezeteket és ezek révén a kisebbeket. A felgyűjtött adatok egységes rendszerbe foglalása, s legalább évenkénti frissítése, valamint folyamatos elérhetősége a Kárpát-medence magyar közművelődési civil szervezeteinek piacképes, valóban élő és hatékony adatbázisát eredményezné.

Osztályunk tisztában van azzal, hogy az ehhez szükséges anyagiak előteremtése igen nehéz feladat. Mindazonáltal pályázási kedve töretlen.

1.2.3. Személyes találkozások

Kisebbségben élő kollégáink visszajelzései szerint ennek a szolgáltatnak van a legnagyobb jelentősége. Osztályunk két munkatársát számos határon túli rendezvényre hívják. A személyes részvétel nemcsak arra ad lehetőséget, hogy megbeszéljük - szerencsés esetben megoldjuk - a problémákat, hogy információt cseréljünk, megnyissunk egy kiállítást, előadást tartunk stb. A személyes találkozás jelentősége elsősorban érzelmi. Kisebbségben élő kollégáink ilyenkor lélekben megerősödnek, érzik, hogy munkájukra szükség van, s ez erő ad további tevékenységükhöz.

2. A képzés

A kisebbségben élő magyarok közművelődési intézményeinek, szervezeteinek és közösségeinek hátrányos helyzetét elsősorban az okozza, hogy náluk nincs olyan közművelődési szakképzés-továbbképzés, amely alkalmassá tenné őket a kisebbségi sorsban élők művelődési életének megszervezésére. A szakmai információs tevékenység – mint általános feladat – után a legfontosabb konkrét munka tehát a képzésekkel kapcsolatos segítségnyújtó, fejlesztő tevékenység.

2.1. Közművelődési szakképzés Székelyföldön

A képzéssel kapcsolatos munkák közül a legfontosabb az osztályunk és a székelyudvarhelyi Human Reform Alapítvány összefogásával 2003. októberében indult közművelődési szakképzés.

2000. decemberében tanácskozást szerveztünk a Magyar Művelődési Intézetben azzal a céllal, hogy segítséget nyújtsunk a kisebbségben élő magyar képzésszervező szakembereknek a közművelődés-szakmai képzések beindításához szükséges stratégia kialakításához, valamint a tényleges képzések beindításához. A Magyar Művelődési Intézet ezt követően több határon túli szervezettel (többek között a Human Reform Alapítvánnyal) közösen folyamatos erőfeszítéseket tett/tesz képzések beindítására. Az akkori tanácskozás és az azóta folyó következetes munka egyik eredménye volt a képzés elindulása.

A képzés 274 órás részben bentlakásos, terepmunkával kiegészített középfokú szakképzés, amely Romániában elismert szakképzési bizonyítványt ad (kulturális programigazgató, románul: Director programe culturale). A képzést sikeresen elvégzők tanúsítványt kapnak a Magyar Művelődési Intézettől is, melynek birtokában vizsgára jelentkezhetnek magyarországi honosítású, 52 8407 01 OKJ számú, „Közművelődési szakember II.” bizonyítvány megszerzése céljából. A képzés zárása 2004. júniusában lesz. Előadói, oktatói, foglalkozásvezetői kiváló romániai és magyarországi szakemberek.

A képzés az első, nagyon fontos lépés a közművelődés-szakmai képzéseknek a határon túli magyarság körében történő elterjesztésében. Ha sikerül az áttörés, a munka nemcsak a Székelyföldön, de Erdély más vidékein és a Kárpát-medence más magyarok-lakta országaiban is folytatódhat, illetve kiteljesedhet.

2.2. Civil Akadémia

A MMI Határon Túli Magyarok Osztálya – társrendezőikkel együtt – eddig négy alkalommal (1999., 2001., 2002. és 2003.) szervezte meg az úgynevezett Civil Akadémiát határon túl élő kulturális civil szervezetek képviselői számára. Ezen a képzésen olyan szakemberek vesznek részt (Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Vajdaság, Horvátország, Szlovénia kulturális civil szervezeteinek küldöttei), akik régóta sikeresen vezetnek civil szervezetet.

Osztályunk munkatársai számára egyértelmű, hogy a volt Kelet-európai országokban az igazi társadalmi változás mindaddig csak vágy marad, amíg ki nem alakul az a civil gondolkodásmód, amely feltétele annak, hogy az ember saját sorsáról dönteni tud, felelős állampolgár, s ne alattvaló legyen. A civil szféra megerősödésének legfőbb akadálya elsősorban az emberi fejekben keresendő. A Civil Akadémia képzés-sorozat ehhez a változáshoz járul hozzá.

2.3. Falugondnoki szolgálat

Magyarországon több mint tíz esztendeje működik a falugondnok-szervezet. Osztályunk fontosnak tartja, hogy a romániai magyar kulturális szervezetek képviselőit megismerteti ezzel a tevékenységgel. Az is célunk volt, hogy felmérjük, milyen igények és lehetőségek vannak a rendszer romániai aprófalvas és szórvány vidékeken való alkalmazására.

A téma megvitatása érdekében a Magyar Művelődési Intézet két régió számára, két helyszínen (Partium – Székelyhíd, Belső-Erdély/Marosvásárhely) konzultációt szervezett ebben a témakörben. A konzultációkon Magyarországról néhány falugondnok, néhány önkormányzat képviselője, valamint Kemény Bertalan, a falugondnoki rendszer kidolgozója és szellemi atyja vett részt.

A tanácskozáson résztvevők tájékoztatást kaptak a hálózat lényegéről, a falugondnoki munka eddigi tapasztalatairól, buktatóiról, eredményeiről. Ilyen előkészítő munka után megítélésünk szerint konkrétabb és hatékonyabb segítséget nyújthatunk a határon túli szervezeteknek, hogy ne formálisan próbálják átvenni a szisztémát, hanem a lényegét megértve, alkotó módon hasznosíthassák segítségünket.

2.4. Egyéb formák

A MMI Határon Túli Magyarok Osztálya a pályázatokon elnyert támogatástól függően minden esztendőben lehetővé teszi, hogy határon túli szakemberek részt vehessenek az intézmény által szervezett képzéseken. A tényleges képzési formák mellett nagy jelentősége van a tanácskozáson, tapasztalatcseréken, fesztiválokon stb. való részvétel lehetőségének is. Osztá-

lyunk munkatársai meghívás alapján rendszeresen előadásokat tartanak, foglalkozásokat vezetnek határon túl megszervezett képzéseken.

3. Egyéb munkák

A MMI Határon Túli Magyarok Osztálya sok apró, szerteágazó résztevékenységet is folytat, amelyek alig kapnak propagandát. Évek óta közreműködünk a kovásznai Kőrösi Csoma Sándor Társaság által szervezett kiállítás megrendezésében, ki- és visszaszállítottuk a kiállítás anyagának nagy részét. Ugyancsak évekre nyúlik vissza az a segítségnyújtás, amit a Jászói Nyári Egyetem megrendezéséhez nyújt osztályunk.

Az osztály munkatársai tanácskozáson, rendezvényeken személyes megjelenésünkkel rendszeresen képviselik az intézményt

4. Kapcsolatrendszer

A MMI Határon Túli Magyarok Osztálya kicsi szervezet.

Feladatát csak úgy tudja ellátni, ha együttműködik azokkal az intézményekkel, szervezetekkel, személyekkel, amelyek/akik eredményes szakmai munkát végeznek a kérdéses területen. A koordináció és az együttműködés kölcsönös előnyökkel jár. Osztályunk ezért sok munkát fektet abba, hogy kapcsolatrendszer bővüljön és folyamatosan erősödjék.

5. Finanszírozás

A vállalt feladatok teljesíthetőségének kulcskérdése a szükséges pénzeszközök megléte. Ennek előteremtése nagyrészt pályázatok útján történik. A tapasztalat azt mutatja, hogy az általunk végzett tevékenység meglehetősen különleges, ezért a pályázatok kiíróinak köre szűk, s benyújtott pályázataink sikere kiszámíthatatlan. A MMI Határon Túli Magyarok Osztálya évente mintegy 10 pályázatot nyújt be. Ezeknek kb. a fele sikeres. Az elnyert pénzeszközök a tervezett tevékenységnek alig negyedére elegendő.

PÉTERFI FERENC

ÚJ KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉSI MUNKAMÓDOK, MÓDSZEREK ÉS TECHNIKÁK KIFEJLESZTÉSE

A közösségfejlesztés magyar megvalósulása jelentős eredményeket ért el a helyi fejlesztés módszertanában, de a közösségi beavatkozás szélesebb körű, nem lokális társadalmi szintjein még nincsenek eredményei. Szükségképpen van ez így, mert a társadalmi akciók és mozgalmak szervezése, ill. a társadalmi tervezés területén történő szakmai részvétel társadalmi feltételei még hiányoznak. (Ez persze nem jelenti azt, hogy semmi tennivalónk sincs e beavatkozási szinteken.)

Jó esélyünk van viszont arra – s ez egy ideje időszerű is –, hogy a helyi – kistérségi, regionális – fejlesztésben új utakat találjunk. Az új fókuszba – melyek nem csak módszertani, de tartalmi jelentőséggel is bírnak – az általunk integrációs szinteknek elnevezett munkamódok kerülnének.

Miért?

Azt minden eddigi, alultól szerveződő helyi fejlesztésünkben elértük, hogy az állampolgárok létrehozzák saját intézményeiket és hosszabb-rövidebb ideig működtetni is képesek legyenek azokat. Intézményeik cselekvése viszont rendszerint megakad azon a ponton, ahol a lelkesedés mellé be kellene lépniük a kellő helyi szakértelemnek, a tőkének, az egyszerűtárgabb körű és esetenként mélyebb, rendszeresebb kapcsolatoknak, ill. a forrásokkal valamilyen módon rendelkező szakosodott intézmények segítségének is. (Az is gond, hogy még nem állhatnak fizetett közösségi fejlesztők a helyi lakosok szolgáltatásban – ld. hálózatépítés!). Egy hosszabb távon is érvényesülő, a helyi humán erőforrást folyamatosan és szakszerűen fejlesztő, a helyi tervek megvalósulását tőkével is segítő fejlesztés társadalmi feltételeit egyedül megteremteni nem vagyunk képesek, de azt talán sikerrel megkísérelhetjük, hogy néhány helyszínen integratív intézményeket, új közösségi struktúrákat fejlesszünk ki, a helyi cselekvés kiteljesedését, a szektorok közötti partnerségi viszony és a közösségfejlesztés szélesebb körű legitimációját elősegítendő.

Új közösségi struktúrák kialakítása

1. Közösségi tanácsok

A civil tudatosság kialakítása

A helybéli civil szervezetek általában egymástól elszigetelten dolgoznak. Gyakran hétköznapi eseményeket szerveznek, vagy egy hobby hozza a lakosokat időről időre együvé. Valószínűsíthető, hogy e szerveződések kimozdíthatóak lennének a maguk partikularitásából és kapcsolatokat lehetne kifejleszteni közöttük. A közöttük rendszeressé szervezett párbeszéd kialakíthatna egy, a helybeliségről folytatott kommunikációt, s ez megsokasíthatná a településükért, térségükért, a helyi közjóért tenni is hajlandó helyi polgárok számát. A folyamatot kommunikáció fejlesztésével és képzésekkel segítenénk, s mindezek révén egy magasabb szintű civil tudatosság alakulna ki a civilek helybéli társadalmi szerepéről, a terület fejlődési esélyeiről, a fejlesztéseket támogatni hivatott országos és uniós lehetőségekről.

A részvétel

Az együttműködést rendszeressé tevő új intézmény neve lehetne pl. közösségi tanács – vagy más hasonló –, amelyben a helyi szervezetek képviselői, valamint helyi véleményformálók tudatosan gyakorolnák állampolgári és civil szervezeti funkcióikat és elképzeléseket fejlesztenének ki a terület jövőjével kapcsolatosan, majd ezeket képviselnék is a helyi, területi döntéshozatalban. Működtethetnének helyi irodát, alkalmazhatnának szakembert, akik a tanácsok által fontosnak tartott kérdésekben kidolgoznák-dolgoztatnák a civil álláspontot. A tanácsok konzultatív státusszal rendelkezhetnének a helyi döntéshozatalban és részt vehetnének a döntések végrehajtásának ellenőrzésében is.

A közösségi tanácsok tehát nem a közvetlen helyi cselekvésre fektetnének súlyt, hanem inkább a fejlesztés irányainak, aktuális kérdéseinek és a végrehajtás módjainak meghatározásában képviselnének egy jól kimunkált civil álláspontot.